

Observatieformulier 1:

De interacties van het kind met leidsters en leeftijdgenoten

Stel dat een kind in jouw groep sociale en taalvaardigheden heeft die onder het niveau liggen van wat je bij zijn leeftijd mag verwachten. Misschien heb je gezien dat hij erg stil is en niet veel doet met jou of zijn leeftijdgenoten. Maar als je hem wat beter observeert, ontdek je misschien dat er situaties zijn waarin hij wel communiceert. Je kent zijn zwakke kanten als het gaat om zijn vermogen om iets met anderen te doen, maar zie je misschien ook een paar van zijn sterke kanten?

Dit formulier is zo opgesteld dat het je wat beter laat kijken naar de interacties van een kind in jouw kinderdagverblijf of peuterspeelzaal. Denk erom dat je, voordat je met observeren begint, het kind in verschillende situaties en over een langere periode observeert. De communicatie en interactie van een kind kunnen van dag tot dag, van activiteit tot activiteit en van gesprekspartner tot gesprekspartner verschillen. En er zijn andere factoren die invloed kunnen hebben op hoeveel of hoe weinig interacties een kind heeft: ziekte, slaapgebrek en problemen thuis zullen zijn wens en mogelijkheden om te communiceren beïnvloeden. Het is daarom verstandig om het kind in veel verschillende omstandigheden te observeren, zowel binnen als buiten, en om je observaties verspreid over een aantal dagen te doen.

Observatieformulier 1: De interacties van het kind met leidsters en leeftijdgenoten

Naam van het kind: _____

Leeftijd bij eerste observatie: _____

Moedertaal van het kind: _____

Vaardigheid van het kind om Nederlands te spreken (als het al kan praten): _____

Datum: _____

1. Observeer de communicatiestijl van het kind

***Ik denk dat de communicatiestijl van [naam van het kind] _____ is
(je kunt meerdere stijlen aanvinken):***

- Sociaal** want hij/zij neemt vaak initiatieven en reageert vaak op de initiatieven van anderen.
- Terughoudend** want hij/zij neemt zelden initiatieven, maar reageert wel op initiatieven van anderen.
- Eigen agenda** want hij/zij neemt wel initiatieven, maar reageert zelden op de initiatieven van anderen en is graag alleen.
- Passief** omdat hij/zij nauwelijks initiatieven neemt of op initiatieven van anderen reageert.

***Als de communicatiestijl van het kind terughoudend, passief of die van de eigen agenda is,
heeft hij/zij betere interacties met:***

- Leidsters
- Leeftijdgenoten
- Geen van beiden

2. Observeer de interacties van het kind met leidsters

Namen van leidsters met wie hij/zij het meest communiceert:

De situaties waarin hij/zij het **MEEST** communiceert en het liefst communiceert met een leidster:

De situaties waarin hij/zij het **MINST** communiceert en het **MINST** communiceert met een leidster:

3. Observeer het spel van het kind met leeftijdgenoten

Met welke kinderen heeft het kind de meeste interacties?

Bij welke activiteiten heeft het kind de MEESTE interacties met zijn/haar leeftijdgenoten?

Bij welke activiteiten heeft het kind de MINSTE interacties met zijn/haar leeftijdgenoten?

4. Samenvatting van observaties

De volgende mensen, activiteiten en situaties lijken communicatie en interactie leuker of hanteerbaarder te maken voor _____ (naam van het kind).

Als je een kind wilt helpen meer te communiceren met zowel leidsters als leeftijdgenoten, lees dan deel 2 (hoofdstukken 3, 4, 5 en 6).

*N.B. Alle pagina's van het observatieformulier mogen gekopieerd worden.
Het formulier is ook te downloaden van www.swpbook.com/2061.*

Observatieformulier 2: De communicatiefase van het kind

Dit observatieformulier helpt je te bepalen:

- ♦ (expressieve taal) en wat hij/zij begrijpt (receptieve taal), en
- ♦ zijn/haar vermogen om sociale interacties te hebben.

Naam van het kind: _____

Leeftijd bij eerste observatie: _____

Moedertaal van het kind: _____

Vaardigheid van het kind om Nederlands te spreken (als het al kan praten): _____

Datum: _____

Voor Ontdekkers en Stille Praters (vóór ze gaan praten)

A. Hoe vaak en waarom het kind communiceert

Observeer het kind in veel verschillende situaties gedurende een periode van een paar dagen om te zien hoe vaak hij/zij communiceert om de hieronder beschreven redenen. Verzorgers moeten interpreteren waarom ze communiceren.

WAAROM ▼	HOE VAAK ►				
		Vaak	Soms	Zelden	Nooit
Om te protesteren					
Om te vragen naar een voorwerp of om iets te doen					
Om een sociale routine te vragen					
Om aandacht te krijgen					
Om op jou te reageren als je tegen hem/haar praat					
Om getroost te worden					
Om iets te laten zien of om aandacht voor zichzelf te vragen					
Om aandacht te vragen voor mensen, dingen of gebeurtenissen (iets opmerken)					
Om iets te benoemen (zegt een woordje, gebruikt een teken of plaatje)					
Om informatie te krijgen (door op vragende toon iets te zeggen)					

B. De communicatiefase van het kind

Als het kind communiceert, noteer dan **hoe** hij/zij zijn/haar boodschap overbrengt en **waarom** hij/zij communiceert – en kijk dan in de kolom waar het HOE en WAAROM elkaar kruisen.

WAAROM	Om te protesteren	Om te vragen naar een voorwerp of om iets te doen	Om een sociale routine te vragen	Om aandacht te krijgen	Om op jou te reageren als je tegen hem/haar praat	Om getroost te worden	Om iets te laten zien of om aandacht voor zichzelf te vragen	Om aandacht te vragen voor mensen, dingen of gebeurtenissen (iets opmerken)	Om iets te benoemen (zegt een woordje, gebruikt een teken of plaatje)	Om informatie te krijgen (door op vragende toon iets te zeggen)
HOE										
Ontdekker*										
Huilt, jengelt										
Kijkt										
Glimlacht										
Maakt geluiden met klinkers of een combinatie van klinkers en medeklinkers										
Verandert van toonhoogte en stemvolume										
Beweegt het hele lijf										
Verandert van gezichtsuitdrukking										
Lacht										
Reikt, beweegt naar iets of iemand										
Stille Prater										
Kijkt naar iemand om oogcontact te maken										
Wijst										
Gebaart (bijv. zwaaien, met hoofd schudden)										
Pantomime (woordeloos laten zien wat hij/zij wil zeggen)										
Combineert wijzen, oogcontact en geluiden maken										
Maakt geluiden met een bepaalde betekenis										
Gebruikt losse woordjes										

*Besef dat je bij de Ontdekker moet interpreteren.

C. Hoe het kind communiceert

- maakt geluiden om steeds de beurt te nemen
- wil absoluut jouw aandacht krijgen
- doet gauw mee als je spelletjes als Kiekeboe doet
- neemt initiatief voor spelletjes als Kiekeboe en Twee handjes
- vraagt aandacht voor zichzelf en voor dingen in zijn/haar omgeving
- kan jouw belangstelling delen en jouw aandacht richten op wat hem/haar interesseert door middel van oogcontact, geluiden, gebaren, acties en door te wijzen
- heeft interacties met jou tijdens het spelen met speelgoed

Samenvatting van observaties voor Ontdekkers en Stille Praters

---

a) Het kind is een:

- Ontdekker
- Stille Prater

b) Zijn/haar vermogen om te communiceren en de beurt te nemen lijkt:

- boven leeftijdsniveau
- op leeftijdsniveau
- iets onder leeftijdsniveau
- ver onder leeftijdsniveau

Opmerkingen:

Starters, Bouwers en Korte en Lange Zinnenbouwers (als het kind eenmaal praat)

A. Hoe het kind communiceert (expressieve taal)

Het kind praat met gebruikmaking van:

- losse woordjes
- zinnen van twee woorden
- zinnen van drie woorden en meer
- lange, complexe zinnen

De grammatica van het kind lijkt:

- op leeftijdsniveau
- iets onder zijn/haar leeftijdsniveau
- flink achter te lopen

Het kind gebruikt de volgende soort vragen:

- mededelingen met een opgaande intonatie ('Ik iets hebben?')
- waar-, wat- en wie-vragen
- waarom-vragen
- wanneer- en hoe-vragen
- geen vragen gehoord

B. Waarom het kind communiceert

Het kind gebruikt taal om:

- iets te vragen
- over het hier en nu te praten
- over het hier en nu te praten, en ook over dingen uit het verleden of in de toekomst
- te denken, te plannen, te onderhandelen en te fantaseren
- verhalen te vertellen

C. Wat het kind begrijpt (receptieve taal)

Het kind begrijpt:

- een paar woorden die mensen en voorwerpen die het kind kent benoemen
- een tamelijk groot aantal woorden en eenvoudige aanwijzingen (zonder gebaren of andere hints)
- veel verschillende ideeën en concepten, tweeledige aanwijzingen en korte verhaaltjes
- abstracte concepten, complexe vragen, verhalen met een plot

D. Hoe het kind communiceert

Jouw gesprekken met het kind:

- zijn moeizaam aan de gang te houden en duren zelden langer dan één of twee beurten
- duren langer als het kind ze zelf begint
- zijn heel kort, maar hij/zij reageert wel op jouw opmerkingen en vragen
- duren ongeveer drie of vier beurten, of langer als hij/zij het gesprek is begonnen
- kunnen een hele tijd doorgaan

Samenvatting van observaties voor Starters, Bouwers en Korte en Lange Zinnenbouwers

---

a) Kind is een:

- Starter
- Bouwer
- Korte Zinnenbouwer
- Lange Zinnenbouwer

b) Hoe het kind communiceert (expressieve taal) lijkt te liggen:

- boven leeftijdsniveau
- op leeftijdsniveau
- iets onder leeftijdsniveau
- ver onder leeftijdsniveau

c) Begrijpen (receptieve taal) lijkt te liggen:

- boven leeftijdsniveau
- op leeftijdsniveau
- iets onder leeftijdsniveau
- ver onder leeftijdsniveau

d) Sociale interactie lijkt te liggen:

- boven leeftijdsniveau
- op leeftijdsniveau
- iets onder leeftijdsniveau
- ver onder leeftijdsniveau

Opmerkingen:

*N.B. Alle pagina's van de observatieformulieren mogen gekopieerd worden.
Het gehele formulier is ook te downloaden van www.swpbook.com/2061.*

Observatieformulier 3: De interacties van het kind met leeftijdgenoten

Naam van het kind: _____

Leeftijd bij deze observatie: _____

Moedertaal van het kind: _____

Vaardigheid van het kind om Nederlands te spreken (als het al kan praten):

_____

Datum: _____

A. Welk soort spelletjes speelt het kind het meest? (Noteer voorbeelden.)

- Functioneel
- Constructief
- Fantasiespel
- Spelletjes met regels

B. Hoeveel sociale interacties zijn er meestal tijdens het spel?

Geen sociale interactie

- Geen spel
  - Niet bezig
  - Toekijkend
- Solitair spel
  - Functioneel
  - Constructief
  - Fantasiespel

Minimale sociale interactie

- Parallel spel
  - Functioneel
  - Constructief
  - Fantasiespel

Veel sociale interactie

- Groepsspel
  - Functioneel
  - Constructief
  - Fantasiespel

C. Hoe communiceert het kind met leeftijdgenoten?

		INITIEERT			REAGEERT		
		Verzoeken	Opmerkingen	Vragen stellen	Verzoeken	Opmerkingen	Vragen stellen
Kind tot leeftijdgenoten	Vaak						
	Soms						
	Zelden						
Leeftijdgenoten tot kind	Vaak						
	Soms						
	Zelden						

Met welk kinderen communiceert het kind het meest?

Tijdens welke activiteiten communiceert het kind het meest met zijn leeftijdgenoten?

*N.B. Alle pagina's van het observatieformulier mogen gekopieerd worden.
Het formulier is ook te downloaden van www.swpbook.com/2061.*

Formulier om communicatie met leeftijdgenoten te stimuleren

Begin met het invullen van Observatieformulier 3 waarmee je kunt vaststellen en beschrijven dat een kind niet regelmatig met zijn of haar leeftijdgenoten communiceert. Gebruik daarna de volgende vragen om een plan te maken om dit kind aan te moedigen te communiceren met zijn of haar leeftijdgenoten:

Maak een actieplan

1. Zijn er geschikte leeftijdsgroepjes waarbij het kind kan aansluiten?

- ♦ Is de omgeving zo ingericht dat het kind wordt aangemoedigd met andere kinderen te communiceren?
- ♦ Wat is het beste soort groep je voor dit kind? Een tweetal? Een spontaan groepje? Een samenwerkingsgroepje?
- ♦ Zijn er gelegenheden voor het kind om zich bij een dergelijk groepje aan te sluiten? Zo ja, wanneer en waar? Zo niet, hoe kun je zo'n gelegenheid creëren?
- ♦ Zijn de kinderen die betrokken zijn bij de activiteit goede gesprekspartners voor het kind? Zo niet, kun je dan de samenstelling van het groepje veranderen? Zo ja, welke rol zouden de leeftijdgenoten kunnen spelen bij het aanmoedigen van het kind om te communiceren?

Besluit dan nu met welk groepje je het wilt proberen en welke kinderen je erbij wilt betrekken.

2. Bevorderen de activiteiten en de materialen communicatie met leeftijdgenoten?

- ♦ Zijn er grote stukken speelgoed of andere voorwerpen die het kind kunnen verleiden om naar andere kinderen in een kleine ruimte te gaan (bijvoorbeeld auto's, boten, glijbanen, speelhuizen et cetera)?
- ♦ Zijn er gelegenheden om met de groep buiten te spelen?
- ♦ Zijn er meerdere exemplaren van hetzelfde speelgoed?
- ♦ Is de juiste hoeveelheid speelgoed aanwezig?
- ♦ Bevorderen de activiteiten dat de kinderen elkaar aankijken?
- ♦ Welke materialen zijn beschikbaar? Moeten de materialen aangepast worden voor dit kind zodat ze kan meedoen aan de activiteit? Zo ja, hoe?
- ♦ Zijn er gelegenheden voor gezamenlijke opdrachten?
- ♦ Heeft het kind een 'gezamenlijk begrip' voor de thema's en concepten die in het lokaal worden gebruikt? Zo niet, hoe kun je hem of haar helpen zich dit eigen te maken?

Besluit dan nu welke activiteiten en materialen je gaat gebruiken.

3. Is het nodig dat je de communicatie van het kind met zijn leeftijdgenoten bevordert?

- ♦ Zijn er te veel of te weinig groepsleidsters?
- ♦ Welke leidsters zijn aanwezig en wat doen ze?
- ♦ Is er te veel leidster-kind-interactie?
- ♦ Kan een leidster:
  - er instappen, een interactie van binnenuit of van buitenaf voor de groep opzetten en zich dan terugtrekken?
  - gesprekken van wegleiden van zichzelf?
  - blijven om mee te spelen?
  - het aanzien van het kind vergroten?

Besluit nu hoe je de interacties van het kind met zijn leeftijdgenoten wilt ondersteunen.

Probeer je actieplan uit

Misschien moet je de activiteit een paar keer herhalen om het kind de kans te geven zich op zijn gemak te gaan voelen bij de activiteit en zijn leeftijdgenoten.

Evalueer je actieplan

Observeer hoe het kind communiceert met zijn leeftijdgenoten tijdens de nieuwe activiteit die je hebt georganiseerd.

		INITIEERT			REAGEERT		
		Verzoeken	Opmerkingen	Vragen stellen	Verzoeken	Opmerkingen	Vragen stellen
Kind tot leeftijdgenoten	Vaak						
	Soms						
	Zelden						
Leeftijdgenoten tot kind	Vaak						
	Soms						
	Zelden						

Vergelijk deze observaties met wat je eerder noteerde op pagina 219. Hoe succesvol was je activiteit?

Als je deze activiteit opnieuw zou doen hoe zou je hem dan aanpassen? Zou je bijvoorbeeld meer deelname van kinderen en meer deelname tussen de kinderen onderling aanmoedigen, zou je meer of minder aansporingen of structuur geven, zou je materialen aanpassen of andere materialen gebruiken?

Observatieformulier 4: De ontwikkeling van doen-alsofspel

Voordat je meer gevorderde vormen van doen-alsofspel kunt aanmoedigen of doen-alsofspel kunt gebruiken als context voor het uitbreiden van de taalvaardigheden van een kind, moet je weten in welke fase van doen-alsofspel ze zit.

Om het niveau van doen-alsofspel van een kind te bepalen, kun je op onderstaand formulier de onderwerpen aanvinken die aangeven hoe het kind speelt.

Fase	Beschrijving	Leidsters observatie van gedrag kind
<p>Speelt zichzelf Bij zich normaal ontwikkelende Starters tussen twaalf en achttien maanden</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Kind speelt zichzelf ☐ Kind fantaseert rond zijn eigen persoon en gebruikt realistische voorwerpen of realistisch uitzierend speelgoed 	
<p>Eenvoudig doen-alsofspel Bij zich normaal ontwikkelende Bouwers tussen achttien maanden en twee jaar</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Kind doet: <ul style="list-style-type: none"> • enkelvoudige fantasiehandelingen met mensen of speelgoed; of • dezelfde handelingen met twee verschillende personen, poppen of speelgoed ☐ Kind vervangt een echt voorwerp door speelgoed mits het speelgoed lijkt op het echte ding ☐ Kind speelt dingen na die ze volwassenen ziet doen 	
<p>Serie fantasieën rond bekende gebeurtenissen en het begin van rollenspel Bij zich normaal ontwikkelende Korte Zinnenbouwers tussen twee en tweeënhalf jaar</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Kind doet een serie verschillende fantasieactiviteiten (rond een bekende gebeurtenis) in de juiste volgorde ☐ Kind begint de rol te spelen van iemand die ze goed kent ☐ Kind kan nu een voorwerp door een ander voorwerp vervangen mits het dezelfde vorm heeft ☐ Kind kan speelgoed een actievere rol in het rollenspel laten spelen zodat het speelgoed zelf iets in het spel doet 	

Fase	Beschrijving	Leidsters observatie van gedrag kind
<p>Serie fantasieën rond minder bekende gebeurtenissen met gebruik van afwijkende voorwerpen</p> <p>Bij zich normaal ontwikkelende Korte Zinnenbouwers tussen tweeënhal en drie jaar</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Kind begint minder bekende gebeurtenissen na te spelen ☐ Kind praat misschien tijdens haar spel, maar praten is geen essentieel onderdeel van het doen alsof ☐ Kind fantaseert met voorwerpen die niet lijken op wat ze moeten voorstellen ☐ Kind maakt zelfverzonnen voorwerpen die haar spel ondersteunen. Misschien gebruikt ze mime of gebaren (mimet 'lege handen') en/of woorden die verduidelijken wat ze uitbeeldt. 	
<p>Rollenspel: Georganiseerde fantasiethema's</p> <p>Bij zich normaal ontwikkelende Lange Zinnenbouwers tussen drie en vijf jaar</p>	<p>Kind speelt met een of meer leeftijdgenootjes om:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ zelfverzonnen thema's te ontwikkelen en fantasierollen te spelen ☐ te communiceren en samen te werken tijdens een rollenspel dat wat langer duurt (minstens tien minuten) ☐ gefantaseerde in plaats van realistische voorwerpen te gebruiken ☐ te imiteren wat mensen zeggen en doen, en om rollen te spelen van personages die bij elkaar komen om een probleem op te lossen of een bepaald resultaat te behalen ☐ het spel te coördineren en te begeleiden: problemen bespreken, standpunten uitleggen, onderhandelen, problemen oplossen ☐ taal te gebruiken om de identiteit van voorwerpen te bepalen en die te vervangen door handelingen die worden verwoord maar niet uitgebeeld ☐ een 'verhaal' te ontwikkelen met een plot; gebeurtenissen in volgorde en een ontknoping 	